

Boodschap van Zijne Heiligheid Paus Franciscus aan de deelnemers aan de conferentie van het Christelijk-Sociaal Congres, 31 augustus 2016 in Doorn

Zijne Heiligheid Paus Franciscus was verheugd om geïnformeerd te worden over de conferentie die door het Nederlands Christelijk Sociaal Congres is georganiseerd en die begint op 31 augustus 2016. Hij doet de hartelijke groeten aan allen die voor deze belangrijke gebeurtenis bijeengekomen zijn.

U gaat nadenken over het primaat van de menselijke persoon in een geglobaliseerde wereld en Zijne Heiligheid moedigt u aan om een sterker bewustzijn van de specifieke waardigheid van de menselijke relaties te bevorderen, dat "achting voor elke persoon en respect voor anderen inprent "(Laudato Si ', 119). Zo zullen uw besprekingen over de dringende maatschappelijke vraagstukken van onze tijd geleid worden door een "humanisme dat in staat is om de verschillende gebieden van kennis, met inbegrip van de economie, samen te brengen ten dienste van een meer integrale en integrerende visie" (nr. 141).

In dit verband bidt Paus Franciscus dat u bijzondere aandacht zult geven aan de zorgen van de armen en gemarginaliseerden, opdat elk economisch, politiek en maatschappelijk systeem de behoeften en de vooruitgang van alle volken zal dienen en de geschapen wereld zal beschermen die God heeft toevertrouwd aan het rentmeesterschap van de mensheid. Met de toezegging van zijn gebed en goede wensen roept Zijne Heiligheid voor u allen de overvloedige goddelijke zegeningen van vrede en kracht in.

Kardinaal Pietro Parolin

Staatssecretaris

De uitdagingen van nu voor de christelijk-sociale beweging in het licht van de Encycliek *Laudato Si'* van Paus Fransiscus¹

Kardinaal Peter K.A. Turkson
Christelijk-Sociaal Congres, Doorn, 31 augustus 2016

Hartelijk dank dat u mij uitgenodigd hebt om op deze belangrijke en inspirerende conferentie te spreken. 'Inspirerend,' want ik weet dat uw christelijk-sociale beweging 125 jaar geleden haar eerste conferentie hield, in Amsterdam. Onze *Pauselijke Raad Justitia et Pax* viert op 6 januari aanstaande pas haar vijftigste verjaardag, dus u begrijpt dat ik onder de indruk ben.

1891 was natuurlijk ook het jaar waarin *Rerum Novarum* verscheen: een waarlijk revolutionair traktaat toen het verscheen, en ook vandaag nog. Resoluut zette het de kerk in bij een aantal hogelijk urgente sociale kwesties van die dagen, zoals de gevolgen van de industrialisatie op individuen en gezinnen.

Door goddelijke voorzienigheid leven ook wij in zo'n *kairos* moment. De verrassende encycliek van Paus Fransiscus, *Laudato Si'*, vindt luide weerklank in de hele wereld, ook nog 15 maanden na dato, vanwege de gelijke revolutionaire kracht. We kunnen het als de *Rerum Novarum* van de 21ste eeuw lezen. Het is een gids die richtlijnen biedt voor een andere manier om ons met elkaar en met de schepping te verhouden.

Bij de opening van uw Conferentie wil ik met u nadenken over de centrale vraag van de mondialisering vanuit de inspiratie van de eerdere profeten van het baanbrekende Tweede Vaticaans Concilie. Vervolgens kunnen we de kansen en nieuwe krachten beschouwen, aanvankelijk als bedreigingen maar zeker ook als uitdagende mogelijkheden. En zo kijken we vooruit naar wat u hier gaat bespreken met elkaar, en roepen daarvoor de zegen van God in.

Het vraagstuk van de mondialisering

Ieder die ook maar een beetje om zich heen kijkt, zal beseffen dat door de onderlinge verbondenheid in de wereld van vandaag en door de snelle verspreiding van informatie en beelden de uitdagingen voor de mensheid – de uitdaging om volledig mens te zijn – spelen op alle niveau's, van het mondiale tot het meest intieme. Het gemeenschappelijke label voor dit krachtige en ambigue verschijnsel is *mondialisering*. Op dit moment komt een aantal krachten samen waardoor mondialisering een ongekende bedreiging is voor menselijke vooruitgang. Ik noem hier de economische, financiële, politieke en technologische krachten die het dreigende spook van de voorschrijdende robotisering van mannen, vrouwen en kinderen in hun perspectieven en gedrag oproepen.

De vraag die zich aandringt, is: zijn we onontkoombaar gevangen in dit krachtenveld en niet in staat om zelf onze bestemming te bepalen? Of kan de mens deze krachten modelleren en richten? De christelijk-sociale beweging verzekert ons duidelijk dat we het voortouw moeten nemen. Dat is het perspectief en de geest waarmee uw conferentie de centrale kwestie oppakt: hoe kunnen de de mondialisering humaniseren?

¹ Dank is verschuldigd voor hun bijdragen bij het schrijven van deze toespraak aan Fr. Joseph Joblin S.J., Emeritus hoogleraar Sociale Wetenschappen, Pontifical Gregorian University, en Mr. Robert Czerny, redacteur en vertaler, Ottawa.

Profeten die ons voorgingen

Gode zij dank dat we niet de eersten zijn die voor deze beangstigende vragen staan. Met veel genoegzaam roep ik in herinnering de christelijk-sociale betrokkenheid in Nederland. Die laat twee kanten van christelijk deelnemen aan het maatschappelijk leven zien: dat is zowel intellectueel als praktisch.

Uw landgenoten uit de afgelopen decennia hebben verscheidene belangrijke uitwerkingen van Christus' visie in de actuele maatschappelijke orde gegeven. Ik noem Jos Serrarens, Monseigneur Wiel Nolens, en Kardinaal Bernard Alfrink.

Tegen het einde van de eerste wereldoorlog bracht Jos Serrarens als secretaris-generaal van het Internationaal Christelijk Vakverbond katholieke en protestantse arbeiders samen om zo christenen te betrekken bij het bewerken van vrede door sociale rechtvaardigheid. Als leider van de Rooms Katholieke Staatspartij speelde Monseigneur Nolens een doorslaggevende rol op nationaal en internationaal niveau om Nederland te laten participeren in de wereldwijde inspanningen om vrede te bewerken; en dat was nog maar één van zijn prestaties. Na de tweede wereldoorlog lanceerde Kardinaal Bernard Alfrink, toentertijd voorzitter van Pax Christi Internationaal, initiatieven waardoor christenen zich bewust werden van de veranderingen, soms ook beroeringen, die de wereld onderging in deze tijd als gevolg van de menselijk beheersing van de krachten van de natuur.

Deze prominenten waren, samen met anderen, de afgelopen eeuw gezichtsbepalend door hun vermogen om op de uitdagingen van hun tijd te reageren.

Roeping

Vandaag zijn christenen geroepen om het getuigenis van deze profeten die wij eren te voort te zetten. We memoreren hen vanwege hun kordate interventies in de voornaamste uitdagingen van hun tijd, en zij deden dat als een noodzakelijke uiting en toepassing van hun religieuze geloof. Dit is de weg van geloof en handelen samen, zoals het Tweede Vaticaanse Concilie gezaghebbend onderwees. De pastorale constitutie over de kerk in de moderne wereld, *Gaudium et spes*, opent met een uitgesproken omarming van de geleefde werkelijkheid van de mens: "De vreugde en de hoop, het leed en de angst van de hedendaagse mens, vooral van de armen en van alle lijdenden, zijn ook de vreugde en de hoop, het leed en de angst van Christus' leerlingen" (GS §1). En om werkelijk Christus te volgen, moeten we onze "aardse taken" aanvaarden; de leerlingen van Christus zien in dat hun geloof is vleesgeworden in de wereld en "dat het geloof zelf ons, ieder volgens zijn eigen roeping, daartoe nog meer verplicht." Het is daarentegen een dwaling van mensen "dat men zó mag opgaan in aardse zaken, alsof deze niets te maken zouden hebben met het godsdienstig leven" (GS §43.1). De enig ware weg is die welke geloof en handelen verbindt.

Dat betekent in de eerste plaats dat de natuurlijke historie van de wereld haar betekenis en richting ontvangt van de bovennatuurlijke geschiedenis die Christus is begonnen. Christus geeft de wereldgeschiedenis een doel en een einde, een *telos* en een *Omega*. Christus is onze vrede, hij is het die verzoening mogelijk maakt.

Ten tweede houdt dit in dat het het ambt van christenen is om in elke tijd Christus' visie voor de wereld te vertalen in het *hic et nunc*, het hier en nu. Daarom vinden we ook zo'n verscheidenheid in

hoe christenen zich door de tijden heen hebben beziggehouden met de maatschappij: het hier en nu is telkens anders, in andere tijden en andere plaatsen. Zo is er één consistente visie die zich verwerkelijkt in verscheidene vormen van maatschappelijke betrokkenheid.

Bedreigende uitdagingen

Graag vestig ik de aandacht op twee ontwikkelingen waarmee we te maken hebben als we ons geloof in handelen omzetten. Ten eerste: een éénpolige wereld bestaat niet meer. De wereld is multipolair en dat is een radicale verandering. Te vaak maken de sociale wetenschappen en het daarvan afgeleide maatschappelijke beleid de fout deze verandering terug te brengen tot een bij uitstek kwantitatieve kwestie, terwijl het in de kern een kwalitatieve, culturele en spirituele vraag is. Tot in de jaren tachtig en vroege jaren negentig van de vorige eeuw werd de wereld beheerst door de koude oorlog en de confrontatie tussen Oost en West. Met de politiek van détente van President Reagan en partijvoorzitter Gorbatsjov – een politiek die werd gesteund door christelijke leiders zoals de zalige Paus Paulus IV en de kardinalen Agostino Casaroli en Bernard Alfrink – begon het machts evenwicht te verschuiven. Nieuwe krachten kregen de ruimte, en hun prioriteiten verschilden van die van het Westen waar geestkracht wegvloeide door hedonisme.

Maar onze wereld nu is alweer zo verschillend van de enerverende dagen toen de Berlijnse Muur viel en voorheen onderdrukte volken een nieuwe vrijheid vonden. Toegegeven, op die vrijheid volgde soms een zwelgen in consumentisme en hedonistische verlangens die voordien niet mogelijk waren of verboden. Maar in onze dagen, met overal beschikbare computer apps, wereldomspannende communicatie en sociale media, lopen mensen het gevaar verloren te raken in lawaai en trivialiteit. Paus Franciscus is diep bezorgd over de informatie-overbelasting en verwaarlozing van menselijke relaties.

“Ware wijsheid, de vrucht van reflectie, dialoog en edelmoedige ontmoeting tussen personen, verwerft men niet met een pure opeenhoping van data die uiteindelijk verzadigt en verwacht in een soort geestelijke vervuiling. Tegelijkertijd is er de neiging om de werkelijke relaties met de ander met al de uitdagingen die zij inhouden, te vervangen door een soort communicatie die door internet tot stand wordt gebracht. Dat maakt het mogelijk relaties te selecteren of te elimineren overeenkomstig onze willekeur, en zo wordt er vaak een nieuwe type kunstmatige emoties gegenereerd die meer van doen hebben met apparaten en schermen dan met personen en de natuur” (LS §47).

Nieuwe communicatietechnologie brengt mij bij de tweede ontwikkeling. Eerder zei ik dat het risico bestaat dat mensen in robots veranderen, slechts radertjes in een wereldomspannende machinerie. Tegenover deze dreiging moeten christenen de gronden van hun geloof in de mensheid mobiliseren en uitleggen. Hoe beschouwen we de wereld van vandaag en de verscheidene stromen daarin. Aan de ene kant maakt ons idee van vrijheid, dat gegrond is in onze religieuze visie op de wereld, het mogelijk om onafhankelijk over de wereld na te denken en niet steeds met de massa mee te lopen. Aan de andere kant geeft deze religieuze visie betekenis aan de gang van de geschiedenis met haar zekere vertrouwen dat we uiteindelijk en werkelijk met elkaar verenigd zullen worden, verzoend met God door Christus. “Dan is er geen sprake meer van Grieken of Joden, besnedenen of onbesnedenen, barbaren, Skythen, slaven of vrijen, maar dan is Christus alles in allen” (Kol. 3:11). Christus, en zijn echte discipelen, oefenen gezag uit als dienst aan de ander. “En op het moment dat alles aan hem

onderworpen is, zal de Zoon zichzelf onderwerpen aan hem die alles aan hem onderworpen heeft, opdat God over alles en allen zal regeren” (1 Kor. 15:28).

Kansen voor dialoog

Wanneer u hier bezig bent met onderzoek en discussie, spoor ik u aan de dialoog te omarmen: dialoog met elkaar in deze zaal, en dialoog in het werk dat u doet in de wereld. Paus Fransiscus zet zijn geloof en hoop op dialoog “als de enige weg om de problemen van onze wereld het hoofd te bieden en echt effectieve oplossingen te vinden.”² Authentieke dialoog is “open en respectvol”; het vereist “geduld, zelfbeheersing en vrijgevigheid” (LS §201). Het dringt aan op open onderhandelingen op basis van de principes die de sociale leer van de kerk met klem uitdraagt: solidariteit, subsidiariteit, bevorderen van het gemeenschappelijk belang, de universele bestemming van de aardse goederen en de voorkeursoptie voor de armen op de wereld.

Na een korte uitleg van het verhaal van Kaïn en Abel past Paus Fransiscus deze principes toe op onze eigen relaties. “Het verwaarlozen van de verplichting om een juiste relatie te koesteren en te onderhouden met de naaste, jegens wie ik een plicht van zorg en bescherming heb, verwoest mijn innerlijke relatie met mijzelf, met de anderen, met God en met de aarde” (LS 70). Daar tegenover stelt hij: “... hoe meer de menselijke persoon groeit, rijpt en zich heiligt, des te meer treedt hij in relatie, wanneer hij buiten zichzelf treedt, om in gemeenschap met God, met de ander en met alle schepselen te leven” (LS 240). Dit is de rijke en hele visie van de encycliek die u gaat overdenken.

Laat ik een voorbeeld geven van hoe nieuwe technologie dienstbaar is aan het vormen van netwerken voor politieke en democratische actie. Avaaz is een online netwerk dat in 2007 is opgericht, het telt nu ongeveer 44 miljoen leden.³ Met hulp van online petitieën organiseren burgers van alle naties zich om de kloof te dichten tussen de wereld zoals die is en de wereld zoals de meeste mensen die zouden willen. Avaaz en de *Pauselijke Raad Justitia et Pax* hebben samengewerkt aan activiteiten rond *Laudato Si'*, het bezoek van de Paus aan de VS in september 2015 en de COP21 bijeenkomsten over klimaatverandering in december 2015 in Parijs. Zoals Avaaz mensen met verschillende achtergrond bij elkaar brengt om hun gedeelde zorgen te ontdekken en gemeenschappelijke actie te ondernemen, zo heeft uw christelijk-sociale beweging mensen van goede wil uit verschillende achtergronden bijeengebracht. Dit is een uitnodiging om ons te openen voor de potentie tot het goede dat in de beschikbare nieuwe middelen besloten ligt, ook als we gereserveerd en kritisch staan tegenover de uitwassen.

Uw beraadslagingen

Als deze conferentie van start gaat, zie ik met vreugde dat u de intentie hebt om “trage vragen in moerassige bodem”⁴ te planten. Om dit geduldig en naar behoren “geworteld en gegrond” te doen, herleest u de *Imitatio Christi* in een hedendaagse, sociale toonzetting. Deze levende spiritualiteit van ontmoeting, zou Paus Fransiscus zeggen, ondersteunt dialoog en gesprek met verscheidene partners over actuele maatschappelijke vraagstukken die op onze agenda thuishoren. Sta mij toe u te

² Paus Fransiscus; toespraak over Ecologische rechtvaardigheid en klimaatverandering, 11.09.15; <https://zenit.org/articles/pope-s-address-to-participants-in-climate-change-conference/> (geraadpleegd 26 augustus 2016)

³ <https://www.avaaz.org/en/community.php>.

⁴ Visiecommissie o.l.v. Jos van Gennip: *De kracht van verbondenheid*, Stichting Christelijk-Sociaal Congres, 2016, p.185.

herinneren aan de vijf grote vraagstukken waarop uw conferentie en het daaruit voortvloeiende beleid en actie zich concentreren:

1. Hoe kunnen we responsieve vormen van economie, die een antwoord zijn op de noden van de samenleving in plaats van op de behoeften van een individu, meer centraal stellen? (zie o.a. hoofdstuk 4)
2. Hoe kunnen we kwetsbaarheid, onvolmaaktheid en improvisatievermogen de ruimte geven en zo de drang naar perfectie en eenvormigheid weerstaan en de vitaliteit en leefbaarheid van de samenleving versterken? (o.a. hoofdstuk 5)
3. Hoe kunnen we vormen van inclusieve politiek centraal stellen, die meer zijn dan een periodieke peiling, maar een vorm van gesprek, en daarmee de zeggenschap van burgers over de inrichting van hun leven vergroten? (hoofdstuk 6)
4. Hoe kunnen we vormen van groei in kwaliteit cultiveren en zo de nadruk op kwantitatieve groei, op cijfers en protocollen verminderen? (hoofdstuk 7)
5. Hoe kunnen we een cultuur van dankbaarheid, eerbied en interesse de ruimte geven, en zo de onverschilligheid, de wegwerpcultuur en het cynisme tegenspreken? (zie o.a. hoofdstuk 8).⁵

Conclusies

Samenvattend deel ik graag een algemene observatie over *Laudato Si'* met u. Paus Fransiscus heeft in deze tekst een uitgestrekt doek, een immens landschap geschilderd. Hij wil mensen van goede wil en van verschillende achtergrond helpen de meest urgente vraagstukken in de wereld te doorgronden en op zoek te gaan naar effectieve antwoorden. Mensen kunnen dit doen als zij een transcendent verstaan van de beweging van de wereld naar verzoening omarmen en als zij nederig, genereus en liefdevol de uitgangspunten van de dialoog voor hun samenwerking aanvaarden. Hij verplicht de kerk om mee te denken op elk niveau waar beslissingen worden gemaakt en op elk niveau van beleid dat het gemeenschappelijk belang wil dienen. En zo laat de kerk met deze nieuwe *Rerum Novarum* overduidelijk zien dat zij in de hele maatschappelijke orde aanwezig wil zijn en met de mensheid wil optrekken nu we ons dringend moeten bezinnen, besluiten moeten nemen en ons opnieuw moeten toerusten. U kunt op de kerk rekenen bij uw werk voor vrede en gerechtigheid in uw onmiddellijke omgeving, uw land, in Europa, en over de hele planeet! Van haar kant rekent de kerk op u dat u die roeping in de moderne wereld voorleeft.

Dat de Heer uw besprekingen met een glimlach moge bezien en u leidt bij het vervolg geven aan het grote werk van de christelijk-sociale bewegingen: het vrijkopen en opbouwen van positieve verbindingen tussen alle mensen en met de hele schepping in een mondialisering van voortschrijdende verzoening en menselijke vervulling.

⁵ *De kracht van verbondenheid*, pp. 186-187.